

LAPS/164/2024, 6.2.2025

Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n 4 momentin muuttamisesta

Viite: VN/11810/2021

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi luonnosta hallituksen esitykseksi yleissopimuksen näkökulmasta. Lausunto on lähetetty oikeusministeriön kirjaamoon sähköpostitse 6.2.2025.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sijoituspäätöstä tehtäessä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota vangin rikollisuuden laatuun ja vangin vaarallisuuteen. Varmuusosastolle sijoittamisen edellytyksiä muutettaisiin vastaamaan nykyistä paremmin varmuusosaston luonnetta turvaamistoimenpiteenä. Lisäksi säädettäisiin siitä, että varmuusosastolle sijoitetun vangin keskustelu vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä ja tutkintavankeuslain 9 luvun 5 §:ssä tarkoitetussa lapsen tapaamisessa voitaisiin kuunnella ja tallentaa. Vankeuslain ulkopuolista laitossijoittelua koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi. Ehdotetut muutokset täsmäntäisivät sekä vangin velvollisuuksia, että Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltuuksia valvoa vankia ulkopuolisen laitossijoituksen aikana. Ehdotusten tavoitteena on lisätä vankilan ulkopuolisia laitossijoituksia erityisesti päihderiippuvuuksien hoidossa.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsen edun etusija on tunnistettu esitysluonnoksessa kiitettävästi.
- Esitysluonnoksesta puuttuu erillinen lapsivaikutusten arviointi. Tämän tekeminen olisi välttämätöntä.
- Avolaitoskelpoisten lasten asemaa tulisi avata esityksessä. Nyt jää epäselväksi, onko asiaa harkittu sääntelyvaihtoehtona.
- On myönteistä, että sääntelyä selkiytetään, mutta käytännön soveltamisen kannalta on ongelmallista, ettei lastensuojelulain suhdetta alaikäisten vankien lastensuojelulaitokseen sijoittamisen sääntelyyn käsitellä.
- On tärkeää, että myös tutkintavankien sijoittamista lastensuojelulaitoksiin selvitetäisiin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin myönteisenä, että lapsen edun arvioimista ja sen korkeampaa prioriteettia suhteessa muihin seikkoihin on painotettu useassa kohtaa esitysluonnosta. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin toteaa, että esitysluonnoksessa käytetty muotoilu ”ensisijainen päätöseruste” (s. 23, 27, 41 ja 50) ei ole täysin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen muotoilua vastaava ja saattaa johtaa lukijaa harhaan. Lapsen etu on lasta koskevista asioista ensisijainen harkintaperuste eikä sitä saa tarkastella samalla tasolla kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja.¹

Lapsiasiavaltuutettu pitää valitettavana, ettei esitysluonnoksessa ole tuotu esiin niitä näkökulmia (puolesta tai vastaan), joita lapsen sijoittamiseen avolaitokseen liittyy. Avolaitossijoituksen mahdollisuus olisi avolaitoskelpoiselle lapselle merkittävää esimerkiksi koulunkäynnin turvaamisen kannalta. Esitysluonnoksessa on sen sijaan kuvailtu sääntelyn nykytilaa (kumottavaksi esitetty vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentti), joka mahdollistaa lapsen sijoittamisen vankilan ulkopuolelle, käytännössä siis lastensuojelulaitokseen (s. 15, 23). Lisäksi esityksessä kuvaillaan nykytilan säilyvän vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin kumoamisista huolimatta entisellään uuden 8 luvun 10 a §:n myötä. Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että ehdotettavassa uudessa lainkohdassa selkiytetään tilannetta ja mainitaan alaikäisten osalta nimenomaisesti

lastensuojelulaitos. Lapsiasiavaltuutettu on jo pitkään kiinnittänyt huomiota alaikäisten vankeusvankien asemaan ja oikeuksiin. Lapsiasiavaltuutettu on pitänyt myönteisenä, että Rikosseuraamuslaitoksen alaikäisiä vankeja koskevassa ohjeessa on tähänkin asti muistutettu mahdollisuudesta suorittaa rangaistus myös muualla kuin aikuisten vankilassa.² Ongelmallista on, että tilastotietoa siitä, kuinka usein tällaiseen ratkaisuun on päädytty, ei ole saatavilla. Tietoa ei ole myöskään siitä, miten sijoitukset ovat onnistuneet ja millaisia ongelmia niihin on sisältynyt. Sijoitettaessa vankeusrangaistuksen saanut lapsi lastensuojelulaitokseen on lisäksi otettava huomioon muiden sijoitettujen nuorten hyvinvointi ja turvallisuus. Esitysluonnoksessa todetaan, että sijoitus lastensuojelulaitokseen tulisi valmistella yhdessä lastensuojeluviranomaisten kanssa huomioiden myös lastensuojelulain säännökset (s. 37). Esitysluonnos jättää kuitenkin avoimeksi sen, mitkä lastensuojelulain säännökset ovat oleellisia arvioitaessa ja toteutettaessa lapsen sijoittamista vankilan sijasta lastensuojelulaitokseen. Lapsiasiavaltuutettu edellyttää, että jatkovalmistelussa tarkennetaan esitystä näiltä osin.

Lapsiasiavaltuutettu huomioi, ettei erillistä lapsivaikutusten arviointia ole tehty. Lapsivaikutusten arviointi vaikuttaa tyypistävän *Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin sekä ihmisryhmiin* -otsikon alla todettuun alaikäisten vankien aseman parantumiseen selkiytettävän sääntelyn vuoksi (s. 27). Lapsiasiavaltuutettu pitää huolellista lapsivaikutusten arviointia välttämättömänä, sillä esitysluonnos koskee hyvin haavoittuvassa asemassa olevia lapsia, joiden perus- ja ihmisoikeuksia rajoitetaan erittäin voimakkaasti. Esityksessä ei myöskään ole arvioitu lasten avolaitokseen sijoittamista vaihtoehtoisena toimintatapana. Ottaen huomioon sopivan sijaishuoltoapaikan löytämisen haasteet, pitää lapsiasiavaltuutettu myös ongelmallisena, ettei esityksessä ole arvioitu vaikutuksia sen osalta, jos lapsia aletaan nykyistä enemmän sijoittaa lastensuojelulaitoksiin vankiloiden sijasta. On oletettavaa, että lastensuojelussa esiintyvät haasteet löytää lapsen tarpeita vastaava sijoituspaikka³ koskevat myös rikokseen syyllistyneen lapsen sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Mikäli sopivia sijoituspaikkoja ei ole, ei sillä, että Rikosseuraamuslaitos kattaa sijoittamisen kustannukset, ole suurta merkitystä.

Lapsiasiavaltuutettu toivoo, että jatkovalmistelussa selvitettäisiin myös tutkintavankeudessa olevan lapsen sijoittamista ulkopuoliseen laitokseen. Esimerkiksi Tanskassa valtaosa alaikäisistä tutkintavangeista sijoitetaan lastensuojelulaitoksiin.⁴ Lapsiasiavaltuutettu ei kiistä sitä, että joissain tapauksissa pakkokeinolain mukaiset rajoitukset ovat välttämättömiä myös alaikäisten osalta, mutta muistuttaa, että

tutkintavankeus voi joissain tapauksissa kestää hyvin pitkään ja olla rajoituksiltaan jopa varsinaista vankeusrangaistusta ankarampi: esimerkiksi koulunkäynti voi keskeytyä ja yhteydenpito läheisiin olla rajoitettua. YK:n lapsen oikeuksien komitea on alleviivannut, että ”tutkintavankeutta tulisi käyttää ainoastaan kaikkein vakavimmissa tapauksissa ja silloinkin vasta sen jälkeen, kun on huolellisesti harkittu valvottua vapautta”.⁵

Jyväskylässä 6.2.2025

Elina Pekkarinen
lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
juristi

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 37.

² *Lapsen etua etsimässä: Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020*, [Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1](#), s. 50.

³ Ks. Pia Eriksson ja Päivi Korhonen: ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin” *Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti*, [Raportti 3/2022](#), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022.

⁴ Minna Niemi ja Eve Juuriala: ”Alaikäisten vapautta rajoittavat toimenpiteet ja suljetut laitokset - Lastensuojelullinen näkökulma Pohjoismaihin”, [Työpaperi 34/2024](#), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2024, s. 30.

⁵ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24), kohta 86.